

14. Державна цільова економічна програма енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010-2015 роки / Постанова Кабінету Міністрів України від 1 березня 2010 р., № 243 // Офіційний вісник України, 2010 р., № 16, ст. 762.

15. Державна цільова економічна програма "Створення в Україні інноваційної інфраструктури" на 2009-2013 роки / Постанова Кабінету Міністрів України від 14 травня 2008 р., № 447.

16. Загальнодержавна програма розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 року / Закон України від 17.05.2012 р., № 3268-17.

17. Державна цільова екологічна програма проведення моніторингу навколишнього природного середовища / Постанова Кабінету Міністрів України від 5 грудня 2007 р., № 1376.

18. Ярош О.Б. Проблеми власності на природні ресурси: інституціональний підхід / О.Б. Ярош // Економіка природокористування і охорони довкілля : зб. наук. праць НАН України, Рада по вивченню продуктивних сил України. – К. : Вид-во РВПС України НАН України. – 2008. – С. 125-130.

Сторожук А.М. Оценка методов организационно-институционального управления устойчивым развитием экономики Украины

Рассмотрены методы государственного организационно-институционального управления устойчивым развитием национальной экономики. Исследованы динамика и особенности финансирования органов государственной власти, действующих в управлении устойчивым развитием экономики. Уделено внимание методу государственного целевого программирования. Исследованы особенности финансирования программ, которые содействуют формированию модели устойчивого развития экономики. Определены особенности и недостатки методов государственного управления устойчивым развитием.

Ключевые слова: устойчивое развитие, управление, государственные целевые программы

Storozhuk A.M. Methods of organizational-institutional sustainable development management of economy of Ukraine appraisal

In the paper methods of state organizational-institutional sustainable development management of economy are reviewed. It is examined the dynamics and features of the government structures, launched in sustainable management, funding. Attention is paid to the program oriented method. It is examined features of the sustainable development programs funding. The lacks of state sustainable development management methods are determined.

Keywords: sustainable development, management, government target programs.

УДК 336.22

Доц. Ю.І. Турянський¹, канд. екон. наук –
НУ державної податкової служби України

ТИПОЛОГІЗАЦІЯ ТЕОРІЙ ДЕРЖАВНОГО ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Охарактеризовано теорії державного податкового регулювання. Систематизовано теоретичні розробки та практичні рекомендації основних наукових шкіл. Проаналізовано критерії оптимального оподаткування. Проведено оцінку особливостей формування податкового регулювання в Україні. Висвітлено світові тенденції державного податкового регулювання в умовах сучасності.

Ключові слова: податкове регулювання, податкові школи, класична школа, кейнсіанство, інституціоналізм, неокласична теорія, неоконсерватизм, оптимізація оподаткування, змішана економіка.

¹ Наук. консультант: проф. Г.І. Башнянин, д-р екон. наук

Постановка проблеми. Основним трендом останнього сторіччя стала глобалізація, а більшість урядів країн світу підтримують ці тенденції, декларуючи політику вільної торгівлі та саморегульованих економік для уникнення стагнації. Такі дії підтвердили свою ефективність. адже створювали сприятливі умови для лібералізації руху капіталу, робочої сили, технологій тощо, які, водночас, прискорювали темпи розвитку світового господарства. Українська економічна система, запровадивши ринкові основи господарювання, прагнула до входження у світовий економічний простір на умовах рівноправного партнерства. Однак фінансова криза останніх років, що зумовила світову кризу ліквідності та охопила десятки країн, зокрема й вітчизняну економіку, значною мірою завдяки поширенню глобалізаційних, інтеграційних процесів та інформатизації суспільства, засвідчила необхідність податкового регулювання на макрорівні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми податкового регулювання і розвитку національної економіки та взаємозв'язків між ними висвітлено у працях таких вітчизняних науковців, як: А. Даниленко [4], Т. Єфименко [5], Ю. Іванов [6], Г. Ісаншина [7], А. Крисоватий [6], І. Луніна [8], А. Соколовська [9], С. Юрій [10], та зарубіжних – О. Врублевська [11], А. Голдсміт [12], І. Майбуrow [13], М. Мішустін [14], М. Романовський [11], Х. Роузен [15], Перов [16], А. Толкушкін [16], Н. Ушак [17], Д. Черника [18] та ін. Незважаючи на широке коло питань, вирішення яких пропонують в наукових розробленнях, теоретичних і практичних здобутках, така важлива проблема, як формування ефективного макроекономічного податкового регулювання економіки, потребує подальшого поглибленого дослідження.

Постанова завдання. Метою дослідження є вивчення питання макроекономічної стабілізації національної економіки за допомогою інструментів податкового регулювання, що актуалізуються з огляду на необхідність подолання тяжких наслідків фінансово-економічної кризи в українському суспільстві.

Виклад основного матеріалу досліджень. Податкова наука сьогодні ґрунтується на розробленій впродовж кількох сторіч теорії. Вагомий внесок у розробку теорії оподаткування зробили представники класичної політичної економії та їх послідовники, історична школа, російські економісти, кейнсіанська теорія регулювання економіки і її адепти, інституціоналізм, неокласична фінансова доктрина, а також провідні вітчизняні вчені-фінансисти сучасності.

Класична політична економія розглядала податки не як самостійне фінансове явище, а вивчала його у складі загальної економічної науки. При цьому погляди щодо місця податкових відносин у суспільстві відзначалися діаметральною протилежністю – від повного неприйняття до абсолютного схвалення. Представники класичної теорії хоча й розглядають лише окремі аспекти оподаткування, які мають прикладний характер, однак відводять податкам провідну роль у системі державних доходів.

Ідеолог класичного напрямку в економічній науці А. Сміт характеризував податки як плату за послуги держави, пов'язані з витратами на оборону та підтримання порядку, а також визначив основні принципи оподаткування [19, с. 588-589]. Основні теоретичні розробки та практичні рекомендації кейнсіанської школи в галузі оподаткування полягають у такому:

1. Система оподаткування має бути прогресивною, адже сама прогресія в оподаткуванні покликана вилучати з господарського циклу зайві заощадження, які за умови неповної зайнятості населення стримують темпи економічного зростання.
2. Отримані від підвищеного оподаткування заощаджень податкові надходження виступають основним джерелом фінансування державних видатків та інвестицій.
3. Рух податків є невід'ємною частиною макроекономічного циклу, а отже, сума податкових зобов'язань залежить не лише від змін у податкових ставках, а й від коливань величини доходів. Насамперед це стосується прогресивних прибуткових податків, діапазон змін яких перевищує аналогічні тенденції співвідношення у величині податкової бази.
4. Податки як бюджетоформуючі чинники мають бути високими. Зменшення податкових платежів і супроводжуючого їх скорочення бюджетних асигнувань може дестабілізувати економічну рівновагу.
5. Істотний рівень фіскального навантаження, зумовлений соціально-економічною політикою державного уряду, не повинен суперечити приватноприсмницькій ініціативі, бути оптимальним, не порушувати економічної збалансованості [20, с. 155-157].

У посткейнсіанський період найбільшого розвитку набуває інституціоналізм та один із напрямів неокласицизму – неоконсерватизм. При цьому, якщо перший не заходив у суперечність із кейнсіанством, а лише певною мірою його впорядковував, то другий ґрунтувався на зміні методів проведення державної фінансової політики.

Один із найяскравіших представників інституціоналізму П. Самуельсон запровадив два основних принципи оподаткування:

1. Принцип вигоди: "Ті, хто по суті, є рівними, повинні оподатковуватися однаковими податками".
2. Принцип жертвування або перерозподілу: "Якщо однакові люди повинні оподатковуватися однаковими податками, то це передбачає, що нерівні люди повинні оподатковуватися нерівними податками" [21, с. 165-166].

Неокласична теорія протиставляє кейнсіанській доктрині "ефективного попиту" свою концепцію "пропозиції ресурсів", яка передбачає обмеження обсягів державного фінансування шляхом скорочення видаткових бюджетних повноважень та зниження загального рівня податкового навантаження.

Неоконсерватори виступили за обмеження державного втручання лише сферою грошового обігу – автоматичний щорічний приріст грошової маси має враховувати, на думку М. Фрідмана, два головних чинники: 1) приріст національного продукту; 2) довгострокове скорочення швидкості обороту грошової маси. Крім цього, сучасний неокласицизм виступив за розробку довгострокових програм державного регулювання економіки, які дали б змогу "... проводити стабільну фінансову політику, вважаючи, що стала політика, відсутність різних реакцій на кожне циклічне зрушення, мабуть, кращий спосіб не лише пом'якшення самих коливань у довгостроковій перспективі, й обмеження ролі держави і забезпечення вільної ринкової системи" [22, с. 22].

На рубежі XX-XXI ст. "велике протистояння" між двома домінуючими теоріями державного регулювання – кейнсіанством і неоконсерватизмом – за-

кінчилася їх взаємопроникненням і взаємодоповненням. Підтвердженням цього є постановка питання про необхідність тісного поєднання бюджетної, податкової, кредитно-монетарної політики. Фінансова думка сьогодні зосереджується на аналізі впливу фінансово-кредитних важелів на рух усіх складових ВВП і його новоствореної вартості – національного доходу як на макро-, так і на мікроекономічному рівнях. Найбільшого розвитку інтегрована на основі неокейнсіанських та неоконсервативних рецептів державного втручання податкова система набула в економічних системах добробуту, де поряд із високим рівнем бюджетних видатків на соціальні програми, забезпечується дотримання оптимального рівня оподаткування, що не створює істотних перепон на шляху до розвитку підприємництва та нарощування обсягів його діяльності, свідченням чого є зростання макропоказників економічного й соціального розвитку.

Зробивши свій вибір на користь соціально орієнтованого курсу державотворення і підтвердивши його у Конституції, Україна таким чином долучилася до країн, які обрали оптимально збалансоване ринкове оподаткування на принципах соціалізації бюджетно-податкової політики. На думку О. Василика, "... зростання ролі держави в процесі розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту, насамперед через бюджетну систему, має об'єктивний характер. Тут діють закони суспільного розвитку, суть яких полягає в тому, що розвиток суспільства об'єктивно потребує все більшого залучення фінансових ресурсів як для задоволення суспільних потреб, так і для вдосконалення власне відтворювального процесу, тобто ефективності економіки. Досвід розвитку економіки в більшості країн світу доводить, що видатки держави через її бюджетну систему зростають швидше, ніж обсяги виробництва і валового внутрішнього продукту" [23, с. 24].

Регулююча функція податків, хоча і вважається похідною від фіскальної, відіграє, на наш погляд, провідну роль у системі фінансових важелів держави. Водночас суб'єктивна цілеспрямованість податкового втручання в соціально-економічні процеси не завжди приводить до досягнення бажаного результату чи певного економічного ефекту. З огляду на це, використання податків як фінансових інструментів має ґрунтуватися на оптимальному поєднанні критеріїв фіскальної достатності, економічної ефективності, соціальної справедливості. Перший полягає у формуванні адекватної бюджетній моделі суспільного розвитку податкового механізму, тобто рівень та обсяг фіскального втручання не повинні приводити до зменшення величини бюджетних надходжень. Другий ґрунтується на створенні сприятливих умов для розвитку підприємництва, підвищення його ефективності як основної передумови нарощування економічного потенціалу країни. Третій зумовлений необхідністю реалізації соціальних гарантій населенню, насамперед малозабезпеченим його верствам шляхом диференціації податкового навантаження залежно від реальної платоспроможності платників – фізичних осіб.

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, найбільшого розвитку податки досягають в сучасних умовах змішаної економіки, оскільки вони не лише відіграють провідну роль у системі фінансових відносин, а й згладжують вади ринкового саморегулювання, створення додатко-

вих стимулів підвищення підприємницької, ділової, інвестиційної активності, вирішення проблем мотивації до праці, зниження рівня безробіття, соціального захисту населення.

Зважаючи на особливості формування системи оподаткування в Україні та на те, що вплив податків на соціально-економічні процеси є об'єктивним, завданням податкової політики сьогодення є вибір таких податків і форм оподаткування, які сприяли б вирішенню пріоритетних завдань суспільного розвитку. Подальші дослідження потрібно зосередити на розробленні науково обгрунтованої концепції формування ефективної системи оподаткування.

Література

- Андрущенко В.Л. Податкові системи зарубіжних країн / В.Л. Андрущенко, О.Д. Данилов. – К.: Вид-во "Комп'ютер прес", 2004. – 300 с.
- Василик О.Д. Удосконалення податкової системи України / О.Д. Василик, К.В. Павлюк // *Фінанси України* : журнал. – 1997. – № 10. – С. 34-43.
- Гесць В.М. Посткризові перспективи та проблеми розвитку економіки України й Росії (макроекономічний спектр) / В.М. Гесць // *Фінанси України* : журнал. – 2011. – № 3. – С. 3-18.
- Фінансово-монетарні важелі економічного розвитку. – В 3-ох т. / за ред. чл.-кор. НАН України А.І. Даниленка. – Т. 3. *Фінанси підприємств: тенденції, стан і проблеми управління*. – К.: Вид-во "Фенікс", 2008. – 308 с.
- Єфименко Т.І. Податковий кодекс України як перший крок на шляху реформування вітчизняної податкової системи / Т.І. Єфименко // *Фінанси України* : журнал. – 2010. – № 12. – С. 3-11.
- Іванов Ю.Б. Податкова система : підручник / Ю.Б. Іванов, А.І. Крисоватий, О.М. Десятнюк. – К.: Вид-во "Атіка", 2006. – 920 с.
- Ісаншина Г.Ю. Податковий менеджмент : навч. посібн. / Г.Ю. Ісаншина. – К.: Вид-во ЦУЛ, 2003. – 260 с.
- Луніна І.О. Ефективність оподаткування споживання в Україні / І.О. Луніна, Н.Б. Фролова // *Фінанси України* : журнал. – 2007. – № 1. – С. 22.
- Соколовська А.М. Проблеми моніторингу ефективності надання податкових пільг в Україні / А.М. Соколовська // *Фінанси України* : журнал. – 2011. – № 3. – С. 42-53.
- Юрій С.І. Оцінка наданих пільг з оподаткування / С.І. Юрій, І.М. Таранов // *Фінанси України* : журнал. – 2002. – № 12. – С. 55-62.
- Налоги и налогообложение : учебник [для студ. ВУЗов] / под ред. М.В. Романовского, О.В. Врублевской. – Изд. 6-ое, [перераб. и доп.]. – СПб.: Изд-во "Питер", 2009. – 528 с.
- Goldsmith Artur A. Business, Government, Society : The Global Political Economy / Artur A. Goldsmith; University of Massachusetts at Boston – Boston : The McGraw-Hill, 1996. – 558 p.
- Налоговые реформы. Теория и практика : монография для магистрантов, обучающихся по специальностям "Финансы и кредит", "Бухгалтерский учет, анализ и аудит" / И.А. Майбуrows и др. / под ред. И.А. Майбуrows, Ю.Б. Иванова. – М.: Изд-во ЮНИТИ-ДАНА, 2010. – 463 с.
- Мишустин М.В. Информационно-технологические основы администрирования имущественных налогов : монография / Михаил Владимирович Мишустин. – М.: Изд-во ЮНИТИ – ДАНА, 2007. – 360 с.
- Rosen Harvey S. Public finance / Harvey S. Rosen. – 7-ht ed. – New York : The McGraw-Hill Companies, 2005. – 610 p.
- Перов А.В. Налоги и налогообложение : учебн. пособ. / А.В. Перов, А.В. Толкушкин. – М.: Изд-во "Юрайт-М", 2002. – 555 с.
- Ушак Н.В. Теория и история налогообложения : учебн. пособ. / Н.В. Ушак. – М.: Изд-во КОНРУС, 2009. – 336 с.
- Черник Д.Г. Кризис и налоги / Д.Г. Черник, Ю.Д. Шмелев. – М.: Изд-во "Экономика", 2011. – 253 с.
- Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов : пер. с англ. / А. Смит; предис. В.С. Афанасьева. – М.: Изд-во "Соцэкгиз". 1962. – 684 с.
- Кейнс Дж.М. Общая теория занятости, процента и денег / Джон Мейнард Кейнс. – М.: Изд-во "Прогресс", 1978. – 548 с.

- Самуэльсон П. Экономика : пер. с англ. / П.А. Самуэльсон. – Севастополь : Изд-во "Ахтиар", 1995. – 384 с.
- Суторміна В.М. Держава – подати – бізнес: (із світового досвіду фіскального регулювання ринкової економіки) : монографія / В.М. Суторміна, В.М. Федосов, В.Л. Андрущенко. – К.: Вид-во "Либідь", 1992. – 328 с.
- Василик О.Д. Податкова система України : навч. посібн. / О.Д. Василик. – К.: Вид-во "Поліграфкнига", 2004. – 478 с.

Туранский Ю.И. Типологизация теорий государственного налогового регулирования

Охарактеризованы теории государственного налогового регулирования. Систематизированы теоретические разработки и практические рекомендации основных научных школ. Проанализированы критерии оптимального налогообложения. Проведена оценка особенностей формирования налогового регулирования в Украине. Освещены мировые тенденции государственного налогового регулирования в условиях современности.

Ключевые слова: налоговое регулирование, налоговые школы, классическая школа, кейнсианство, институционализм, неоклассическая теория, неоконсерватизм, оптимизация налогообложения, смешанная экономика.

Turansky Yu.I. The typology of the state tax regulations theories

Theories of state tax regulation were characterized. The theoretical development and practical recommendations of major scientific schools were systematized. Criteria of optimal taxation were analyzed. The estimation of forming of the tax regulation in Ukraine was provided. The global trends of government tax control in the today were highlighted.

Keywords: tax regulation, tax schools, the classical school, Keynesianism, institutionalism, neoclassical theory, neo-conservatism, tax optimization, mixed economy.

УДК 336.761.3

Доц. І.Б. Хома, канд. екон. наук;
магістрант М.І. Дубиніна – НУ "Львівська політехніка"

ПОПИТ ТА ПРОПОЗИЦІЯ НА ЦІННІ ПАПЕРИ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ ДО СВІТОВОГО РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Розглянуто та оцінено світовий ринок фінансових послуг та визначено тенденції його розвитку, враховуючи попит та пропозицію на цінні папери окремих українських компаній. Надано інформацію про наявність українських цінних паперів на провідних торговельних майданчиках світу. Визначено основні проблеми функціонування вітчизняного ринку фінансових послуг та можливості їх усунення, а також розглянуто питання щодо забезпечення його економічної безпеки.

Ключові слова: світовий ринок фінансових послуг, попит та пропозиція, цінні папери.

Постановка проблеми. У процесі вивчення змін попиту та пропозиції на цінні папери доцільно надати визначення поняттю "світовий ринок фінансових послуг". Світовий ринок фінансових послуг – це ринок торгівлі, на якому обертається позичковий капітал та боргові інструменти на виробничі контракти [1]. Розглядаючи світові ринки фінансових послуг (кредитні, цінних паперів, валютні), можна зробити висновок, що вони швидко прогресують, значно випереджаючи інші види міжнародних економічних трансакцій. За оцінками аналітиків, "потужність" міжнародних ринків характеризується такими середніми показниками: річний експорт товарів сягає 5 трлн дол., експорт послуг – 1,2 трлн дол., прямі інвестиції – 300 млрд дол., портфельні інвестиції – 412 млрд дол. на рік. Обсяг міжнародної торгівлі деривативами становить близько 2 трлн дол. за день [2].